

Turvallisuus polarisoituvassa maailmassa



V Kansallinen turvallisuustutkimuksen seminaari
Santahamina 20.10.2015
Seminaarijulkaisu

Sisällysluettelo

Esipuhe	3
Johdanto seminaariin	4
Tilannekuva - ongelmasta ratkaisuun	6
Turvallisuuden tutkimus pirstaloituvassa maailmassa	9
Paneelikeskustelu I - Vanhojen uhkien uudet kasvot	11
Kokonaisturvallisuus vastaa yhteiskunnan haasteisiin	14
Sisäministeriö on hybridioorganisaatio	16
Ikuista rauhaa ei tullutkaan	18
Paneelikeskustelu II - Uhkista mahdollisuuksiin	20
Mitä strateginen tutkimus on?	23
Hierarkkisesta verkottuneeseen päätöksentekoon	25

Tekstit ja taitto:
Tommi Eskola / Turvallisuuskomitean sihteeristö
Kuvat:
Sari Samula / Sisäministeriö

ISBN: 978-951-25-2722-9

Esipuhe

Santahaminassa 20.10.2015 järjestetty kansallisen turvallisuustutkimuksen seminaari käsitteli turvallisuutta ja turvallisuuden tutkimusta polarisoituvassa maailmassa. Vuoden 2015 lopulla seminaarin aihe ei olisi voinut olla paljon ajankohtaisempi.

Polarisaatiokehitys on jyrkentynyt järjestelmätasolla valtioiden välisten suhteiden viilentyessä, mutta erityisesti kansallisella tasolla niin Suomessa kuin muuallakin. Muun muassa talousongelmat, työttömyys, päihdeongelmat syrjäytyminen polarisoivat yhteiskuntia. Lisäksi huolta herättää Euroopan lähialueiden kriiseistä alkunsa saanut, etenkin Eurooppaan suuntautuva laaja väestöliike.

Edellä mainittuja turvallisuuden ja sen tutkimukseen liittyviä kysymyksiä oli Santahaminaan kerääntynyt pohtimaan lähes 200 edustajaa erityisesti tutkimuksen ja valtionhallinnon osalta. Päivän puheenvuoroissa ja paneelikeskusteluissa kuultiin erinomaisia ja monipuolisia näkökulmia, joissa muun muassa uhkia yritettiin kääntää

mahdollisuuksiksi sekä pohdittiin, miten voisimme jatkossa ennakoida paremmin muuttuvaa maailmaa. Päivän aikana vastaukseksi muodostui tietoa, sen tuottaminen ja sen tarkoituksenmukainen hyödyntäminen.

Yksi havaittu ongelma on kuitenkin tiedon kulkemisen vaikeus ja eri syistä johtuvat tietokatkokset. Seminaarin osallistujilta tiedusteltiin ilmoittautumisen yhteydessä, miten ministeriöiden, virastojen ja tutkimustoimijoiden välistä vuorovaikutusta tutkimustarpeista ja tuotetusta tiedosta voisi kehittää? Vastauksia annettiin ilahduttavan paljon ja niiden lyhyt koonti löytyy tästä julkaisusta.

Sisäministeriö järjesti seminaarin yhteistyössä puolustusministeriön, ulkoministeriön, oikeusministeriön sekä Turvallisuuskomitean kanssa.

Julkaisun tekstit on kirjoitettu päivän puhujien esitysten sekä kahden paneelikeskustelun pohjalta.

Johdanto seminaariin

Sisäministeriön kansliapäällikkö Päivi Nerg johdatteli omassa puheenvuorossaan seminaarin osallistujat päivän teemaan luomalla yleiskatsauksen muuttuvan toimintaympäristön haasteisiin. Hän kertoi myös miten hallitus aikoo haasteisiin puuttua ja miten tutkimuksella voidaan avustaa hallituksen työtä.

Nerg totesi Suomen turvallisuusympäristön muuttuneen. Ulkoisen toimintaympäristön lisäksi muutos näkyy arkipäiväsenä ilmiönä yhteiskunnan polarisaation lisääntyessä. Vaikka turvallisuusympäristön muutos voi kuulostaa siltä, että asiat ovat menossa huonompaan suuntaan, Nerg näki muutoksessa kuitenkin myös hyviä elementtejä. ”Polarisoituvaa maailmaa haastaa meitä tiedolla johtamiseen. Mitä tarkoittaa tutkimuksellisen tiedon tarve ja mikä on tieteen merkitys yhteiskunnallisesti?”, Nerg pohti.

Hallitusohjelmassa on linjattu, että turvallisuus on yhteiskunnan kivijalka. Sitä vahvistetaan laatimalla ulko-

ja turvallisuuspoliittinen-, puolustus- ja sisäisen turvallisuuden selonteko, mitkä myös omalta osaltaan edistävät yhteistä tilannekuvaa. Nergin mukaan etenkin sisäisen turvallisuuden selonteon pohjalta ensi vuonna kirjoitettava sisäisen turvallisuuden strategia toimii tiekarttana hallitusohjelman mukaiseen tavoitteeseen, jonka mukaan Suomi on maailmaan turvallisimma maa asua, yrittää ja tehdä työtä.

Yksi olennaisimmista asioita turvallisuuden edistämiseksi ja ylläpitämiseksi on yhteinen ja ajantasainen tilannekuva. Nerg kertoi, että huhtikuussa 2015 sisäministeriö lähetti henkilöstölleen ja sidosryhmilleen kyselyn, jossa kartoitettiin näkemyksiä sisäisen turvallisuuden näkymistä tulevaisuudessa. Tuolloin laajamittainen maahan-tulo arvioitiin pieneksi uhkaksi, mutta vain muutamaa kuukautta myöhemmin turvapaikanhakijoiden määrä alkoi nopeasti kasvaa. ”Missä on meidän ennakoitavien vastata heikkoihin tai tässä tapauksessa todella vahvoihin signaaleihin?”, Nerg ihmetteli.

Tutkijoilta Nerg toivoi kykyä eri skenaarioiden pohtimiseen ja eri asioihin ja vaihtoehtoihin varautumiseen. Varautumiseen liittyy olennaisesti myös viranomaisten ja muiden toimijoiden toimivaltuuksien selvittäminen. Toimivaltuuksien selvittämisen taustalla tulee olla yhteinen tavoite ja näkemys siitä, miten toimijoiden yhteistoiminta edistää kokonaisuutta. Nerg muistutti, että tutkimus ja hallinto ovat edelleen monesti siilomaisia estäen todellisen yhteistoiminnan. Siihen on saatava muutos, jotta yhteiskunta kykenee vastaamaan polarisoituvan maailman haasteisiin.



Kansliapäällikkö Päivi Nerg peräänkuulutti ennakoivampaa otetta ulkopuolelta tuleviin signaaleihin.

Tilannekuva - ongelmasta ratkaisuun

Turvallisuustutkimuksen seminaarissa kuultiin monia näkökulmia turvallisuudesta polarisoituvassa maailmassa. Monipuolisen esiintyjäkaartin ansiosta näkökulmat kattoivat koko yhteiskunnan ruohonjuuritasolta suurvaltapolitiikkaan asti.

Yhteisenä nimittäjänä esityksissä ja paneelikeskusteluissa oli muutos, joka yleensä tulee yllättäen ja sen vaikutukset ovat isot. Muutoksen ja sen arvaamattomuuden taustalle moni päivän esiintyjistä asetteli syyksi yhteisen tilannekuvan puutteen.

Suomeen välillisesti tai välittömästi kohdistuvista muutoksista isoimmat ovat Venäjän ja Euroopan suhteiden raju huonontuminen sekä monimutkaisista taustoista ja syistä johtuva turvapaikanhakijatilanne, joka on vienyt koko Euroopan huomion. Turvapaikanhakijatilanne heijastuu omalta osaltaan myös suomalaiseen yhteiskuntaan, mikä esiintyjien mukaan on polarisointumassa yhä vahvemmin. Kaikki nämä muutokset ovat tulleet eteen enemmän

tai vähemmän yllättävästi. Huolestuttavinta on yhteisen tilannekuvan puute.

Seminaarissa puhuneet sisäministeri **Petteri Orpo**, puolustusministeri **Jussi Niinistö** sekä sisäministeriön kansliapäällikkö **Päivi Nerg** olivat kaikki yhtä mieltä siitä, että keväällä hallitusneuvotteluiden aikaan kenelläkään ei ollut kunnollista aavistusta siitä, että turvapaikanhakijoiden määrä Suomessa kasvaisi näin rajusti, vaikka signaaleja asiasta oli ilmassa. Nerg kertoi vielä, että toukokuussa sisäministeriön henkilöstölle ja tärkeimmille yhteistyökumppaneille tehdyssä kyselyssä laajamittainen maahantulo koettiin pieneksi uhkaksi.

Myös ulkoministeriön erikoistutkija **Hiski Haukkala** totesi strategisen kokonais kuvan puutteen. Hän ihmetteli, miten on mahdollista, että pakolaiskriisi vain tapahtuu eikä kukaan kerro miksi. Globaali muuttoliike ei kuitenkaan ole uusi asia. Haukkala myös ihmetteli, miksi Euroopan muuttunut turvallisuustilanne tuli niin yllättäen. Vaikka Krimin valtaus oli tietysti

yllättävä asia, suhteiden huonontuminen Venäjän ja Euroopan sekä erityisesti Venäjän lähialueiden välillä on jo pitkään jatkunut tapahtumaketju.

Hänen mukaansa tutkijoiden, virkamiesten ja poliitikkojen välillä on tietokatkos. Tutkijoilla ja poliitikoilla on tietoa, joka on tilannekuvan tärkein perusta, mutta sitä ei jostain syystä jaetaan eikä kommunikoida oikein. Haukkalan mukaan syynä on ”pysyvä arjen hätätila, joka kuormittaa etenkin virkamiehistöä niin paljon, että yllättävässä tilanteessa ei riitä enää paukkuja ylimääräiseen toimintaan”.

Tutkijatohtori **Hanna Smith** ja professori **Tuomas Forsberg** löysivät ennakoituvuuden puutteeseen syyn ihmislunnon. Forsbergin mukaan reaktiivisuus on ominaista ihmisille, joten myöhässä oleminen on tavallaan luonnollista. Smithin mukaan ennakoitua vaikeuttaa myös ajatus ”pysyvistä” rajoista. Suomessa onkin ehkä ajateltu, että kun pakolaisia ei aiemminkaan ole juuri tänne tullut niin ei niitä tule jatkossakaan. Edes turvapaikanhakijoiden määrän tasainen nousu 2010-luvulla Ruotsissa ei ilmeisesti herättänyt laajaa huolta Suomessa.

Ennakointi on tietysti vaikeaa ja kuten turvapaikanhakijatilanne ja Venäjä osoittavat moni isokin asia saattaa livahtaa ohi silmien. Jos ennakointi on pettänyt, on tietysti tärkeää reagoida oikein. Siinä Suomessa on onnistuttu vähintään tyydyttävästi. Järjestöjen ja vapaaehtoistoimijoiden tuella Suomi sai turvapaikanhakijatilanteen kohtuullisessa ajassa hallintaan. Esimerkkinä voidaan mainita järjestelykeskuksen perustaminen Tornioon, jonka kautta

suurin osa turvapaikanhakijoista saapui maahan. Sen jälkeen tilanne on ollut hallinnassa.

Kansliapäällikkö **Nerg** totesi omassa puheenvuorossaan, että parhaillaan valmistelussa olevat ulko- ja turvallisuuspoliittinen -, puolustus- sekä sisäisen turvallisuuden selonteko ovat keinoja yhteisen tilannekuvan muodostamiseen. Niinistö puolestaan korosti, että etenkin Venäjän toiminnasta on pyritty ottamaan oppia ja siihen on pyritty myös varautumaan.

Globaali yhteinen tilannekuva on siis varsin haastavaa pitää yllä, mutta kuten seminaarissa kuultiin, paikallisesti se on onnistunut. Iltapäivän paneelissa kriminologi **Venla Salmi** oikeusministeriöstä sekä ylitarkastaja **Ari Ewvaraye** sisäministeriöstä puhuivat rikollisuudesta kansallisesta ja globaalista näkökulmasta.

Heidän mukaansa rikollisuuden mekanismit ja taustat, kuten syrjäytyminen ja päihdeongelmat, tunnetaan varsin hyvin. Ewvaraye tosin muistutti, että tilannekuva pitää kehittää jatkuvasti, sillä rikollisuuskin polarisoituu jatkuvasti. Toiminnan suhteen tilanne on hyvä, mutta Salmi korosti, että rikollisuuden osalta Suomesta puuttuu seurantatutkimus, jonka avulla voidaan seurata toteutettujen toimien onnistumista.

Seminaarissa esitettiin myös runsaasti pyyntöjä ja toiveita tutkijoille, sillä kuten jo mainittu, tilannekuva perustuu tietoon eli tutkimukseen. Hiski Haukkala ja Hanna Smith toivoivat molemmat tutkijoille mahdollisuutta pohtia yhdessä kaikkia mahdollisia skenaarioita ja Haukkalan sanoin ”think

the unthinkable”. Koko maailman polarisoituessa epävarmuudesta on tullut pysyvä olotila, joten kaikkien mahdollisten kehityskulkujen miettiminen on erityisen tärkeää.

Myös tutkimuksen osalta tilannekuvan on oltava kunnossa, kuten **Tatu Mikkola** totesi. Tutkijoilta on voitava vaatia relevantteja tutkimusasetelmia ja myös päätöksentekijöillä on oltava käsitys, mistä asioista tutkimusta tarvitaan. Valtiosihteeri **Olli-Pekka Heinonen** korosti tiedon merkitystä johtamisessa. Tiedon tuotannon on oltava monitieteistä ja ongelmalähtöistä ja yhdessä tutkijoiden ja tiedon käyttäjien tekemää. Se korostaa jatkuvan oppimisen prosessia. Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvosto sekä Turvallisuuskomitean turvallisuustutkimuksen yhteistyöryhmä ovat esimerkkejä siitä, miten turvallisuustutkimusta pyritään koordinoimaan. Päivän aikana esiintyjät esittivät monia hyviä ja tarpeellisia tutkimusaiheita, joita on nostettu esiin tässä julkaisussa.

Päivän esiintyjät olivat sitä mieltä, että tutkimuksella sekä tutkijoiden ja päätöksentekijöiden- ja valmistelijoiden vuorovaikutus on avain yhteisen tilannekuvan parantamiseksi. Seminaarin ilmoittautumisen yhteydessä osallistujilta tiedusteltiin ministeriöiden, virastojen ja tutkimustoimijoiden välistä vuorovaikutusta voitaisiin kehittää. Vastauksissa etenkin hallinnon siilomaisuus koettiin ongelmaksi ja sen purkamiseksi esitettiin esimerkiksi virkamiesvaihtoja organisaatioiden välillä sekä enemmän yhteisiä tilaisuuksia kaikkien toimijoiden välille. Ajankohtaisista teemoista voisi säännöllisesti

järjestää vapaamuotoisia keskustelutilaisuuksia, missä tutkijat ja virkamiehet voisivat kommunikoida toisilleen ideoita ja tarpeita tiedon- ja kommunikointokatkosten estämiseksi.

Erikoistutkija Hiski Haukkala

Turvallisuuden tutkimus pirstaloituvassa maailmassa

Esityksensä aluksi ulkoministeriön erikoistutkija Hiski Haukkala pohti, miksi Venäjän toimet ja pakolaiskriisi tulivat niin yllätyksenä? Huolimatta satunnaisista yllätyksistä muutos on hänen mukaansa kuitenkin pitkän ja loogisen ketjun tulos.

Venäjän ja Euroopan unionin suhteissa on ollut selkeä laskeva trendi viimeisen 15 vuoden aikana ja globaaleista muuttoliikkeistä ja pakolaisuudesta on puhuttu ongelmana jo 1980-luvulta lähtien. ”Me emme ole valmiita, järin toimintakykyisiä emmekä aina edes tilanteen tasalla”, Haukkala totesi nykytilanteesta.

Syitä nykytilanteeseen on Haukkalan mukaan useita, mutta keskeistä on, että juhlapuheista huolimatta strateginen ennakointi on heikkoa. Virkamieskoneisto on vedetty niin tiukalle, että aikaa ennakointiin ei riitä muuhun kuin jatkuvaan arjen hätätilan hallintaan. Totalisoiva kokonaisturvallisuuspuhe hallitsee keskustelua, mutta se ei kuitenkaan takaa järkevää toiminta-

ta yllättävän tilanteen sattuessa. Myös poliittisen johdon puute haittaa Haukkalan mielestä toimintaa. Linjauksia kyllä tehdään, mutta toimeenpano jää vajaaksi. Haukkalan mukaan hyvä esimerkki on paljon puhuttu hybridiuhkiiin varautuminen: Puolustusvoimien, rajavallvonnan ja poliisin resursseista leikataan vaikka juhlapuheissa varautumista pidetään tärkeänä.

Haukkala esitti myös joitain ratkaisuehdotuksia. Hänen mukaansa ongelma on systeeminen, joten yhtä hopealuotia kaiken ratkaisemiseksi ei ole olemassa. Hän kaipaa Suomeen vahvaa poikkisektoraalista saranaa, joka luovaa elävän strategisen tilannekuvan ja myös kommunikoi sen poliittiselle johdolle. ”Suomi tarvitsee Valtiollisen vainoharhan viraston”, kuten Haukkala tuon saranan nimesi. Virastolla pitää olla oikeus ja velvollisuus pohtia eri skenaarioita ja Haukkalan sanoin ”think the unthinkable”. Hänen mukaansa mallia voisi ottaa esimerkiksi Australian Office of National Assessments (ONA)-virastosta. ONA toimii suoraan pääministe-

rin alaisuudessa ja sen tarkoituksena on tuottaa monipuolisia arvioita toimintaympäristön kehityksestä.

Haukkala esitti toiveita myös tutkijoille. Heiltä pitää toivoa relevantteja kysymyksenasetteluja, tuloksia ja näkökulmia. Liian usein tiedeyhteisö tutkii asioita, jotka tutkija kokee ”kivoiksi” mutta vaikeat asiat jäävät tutkimatta. Haukkalan mukaan siihen ei ole enää varaa vaan yhteiskuntatieteilijöiden täytyy pystyä parempaan. Suomi on ollut kohta puolitoista vuotta Venäjän hybridivaikutuksen piirissä, mutta yksikään tutkija ei ole tarjonnut näkökulmaa siihen, mitä se oikeasti tarkoittaa Suomelle. Haukkala kuitenkin puolusti tutkijoiden akateemista vapautta, sillä ilman vapautta uusia ajatuksia ei synny. Itselle kivoja asioita pitää saada tutkia, mutta on muistettava myös velvollisuus yhteiskunnalle.

Haukkala sivusi myös taannoista keskustelua liittyen liiankin innokkaasti asioita kommentoiviin ”päivystäviin dosentteihin”. Haukkalan mukaan ärtymys tutkijoita kohtaan ei liity niinkään kommentointiherkkyyteen, vaan tunteeseen siitä, että tutkija ei tiedä mistä puhuu. ”Se on paljon vakavampi syyte.”

Valtionhallintoon olisi Haukkalan mukaan saatava myös enemmän vaihtuvuutta, enemmän ”saranan” kaltaisia ihmisiä, jotka pystyvät kääntämään tutkijan ja poliitikon puheet samalla kielelle. Näitä ihmisiä tarvitaan sparraamaan ja kritisoimaan hallintoa sisältäpäin sekä välittämään tietoa myös tutkijoiden suuntaan. Samalla tutkijat oppisivat ymmärtämään politiikan lainalaisuuksia.

Löytyykö esim. Euroopasta maita/toimijoita, joissa strategien ennakointi on onnistunut? #tutu2015
- **Matti Pesu** Twitterissä.

Tutkijatohtori Hanna Smith, professori Jarno Linnéll, professori Aki-Mauri Huhtinen, osastopäällikkö Matti Saarelainen, professori Tuomas Forsberg
Moderaattorina sisäministeriön viestintäjohtaja Mika Mäkinen

Paneelikeskustelu Vanhojen uhkien uudet kasvot

Aamupäivän paneelikeskustelussa pohdittiin uusia, vanhoja sekä uusvanhoja uhkia eri näkökulmista.

Hanna Smith luki alustuksensa aluksi otteen Yhdysvaltojen presidentti John F. Kennedyn puheesta vuodelta 1961, mikä kuvasi hyvin pitkälti myös nykyistä Venäjän ja lännen jännitteistä suhdetta. Smith puhui lännen ja Venäjän rajasta, joka on edelleen olemassa, vaikka ei niin voimakkaana kuin kylmän sodan aikana. Sen aikaiset intressipiirit ovat purkautuneet, mutta onko vaarana jälleen jako uusiin intressipiireihin? Suomen ja Venäjän suhteisiin Smith viittasi toteamalla, että Suomessa olisi tärkeää ymmärtää venäläistä strategista ajattelua paremmin ja nimenomaan venäläisestä näkökulmasta.

Jarno Linnéll puhui alustuksessaan ajankohtaisesta megatrendistä, fyysisen maailman digitalisoitumisesta. Linnéllin mukaan fyysinen maailma on yhä enemmän digitaalisen maailman toimintojen turvaamista ja kyberturvallisuudessa puolestaan on yhä

enemmän kyse koko yhteiskuntamme ja elintapamme turvaamisesta. Siten kyberturvallisuus on paras esimerkki arjen kokonaisturvallisuudesta. Linnéllin mukaan tutkimuksen tasolla kyber ymmärretään yhä liikaa teknologisena asiana, vaikka se on paljon muutakin. Kybertoimintaympäristön tutkimus on kuitenkin oltava strategista ja erityisesti poikkitieteellistä.

Aki-Mauri Huhtinen puhui alustuksessaan sodan perusluonteesta, joka ei missään vaiheessa muutu. Sodalla on aina kaksi pelkistettyä ulottuvuutta eli sodan, sotilaiden ja aseiden lainalaisuudet sekä muun todellisuuden, kuten yhteiskunnan ja kulttuurin, välinen suhde. Nämä ulottuvuudet ovat aina toisiinsa kietoutuneita. Huhtinen luetteli yhdeksän sodan kuvan muutokohdetta, joihin liittyen korostui huomio siitä, että muutos aiheuttaa erityisesti paineen tarkastella sodan oikeussääntöjä ja etiikkaa, sillä aiemmin kielletyt asiat ovat muuttumassa hyväksyttävämmiksi sodankäynnin muotojen sirpaloituessa.



Jarno Limnell, Tuomas Forsberg, Hanna Smith, Matti Saarelainen ja Aki-Mauri Huhtinen pohtivat uusvanhoja turvallisuuden ilmiöitä.

Matti Saarelainen nosti alustuksessaan esille erilaisten ääri-ilmiöiden kehittymisen uhan myös Suomessa. Suojelupoliisi seuraa tarkasti mahdollisen uhan kehittymistä. Tällä hetkellä Suomessa oleskelee kolmisensataa henkilöä, joilla on yhteyksiä ulkomaisiin terroristijärjestöihin. Maahanmuutto lisääntyy myös Suomessa, joten kotouttamisella on suuri merkitys ääri-ilmiöiden kehittymisen ehkäisemisessä. Ääri-tilanteiden tutkimukseen Saarelainen toivoi kattavampaa toimintaympäristön tutkimusta ja analyysia.

Tuomas Forsberg muistutti alustuksessaan, että huolimatta epävarmuuden lisääntymisestä monia asia on tänään kuitenkin paremmin kuin ennen. Esimerkiksi absoluuttinen köyhyys ja taistelukuolleisuus ovat vähentyneet. Forsberg nosti myös esille turvallistamisen eli asioiden ottamisen turvallisuuspolitiikan piiriin, mihin liittyy myös turvallisuuden psykologia ja normatiivisuus, eli mikä on turvallisuuden arvo suhteessa muihin arvoihin.

Alustusten jälkeen keskustelu jatkui kysymyksellä siitä, mikä nykymaailmassa on uutta tai sellaista mitä emme näe. Tuomas Forsberg muistutti,

että vaikka monet nykypäivän uhkista ovat vanhoja uudet ihmiset kokevat uhan eri tavalla. Jarno Limnell puolestaan nosti esiin uhkien monimutkaisuuden, jota kuvataan World Economic Forumin uhkaraportissa. Raportissa kuvataan riskien ja uhkien keskinäisriippuvuutta hyvin kattavasti, jopa niin kattavasti, että Limnellin mukaan uhkien keskinäisriippuvuuden käsittämisen alkaa olla jo ymmärryksen yläpuolella. Hän viittasi myös Yhdysvaltojen tiedusteluyhteisön uhkaraporttiin, jossa tilannetta kuvattiin toteamalla, että ”ennakoimaton epävarmuus on uusi normaali”. Niinpä yksittäisillä toimilla ei ole mahdollista torjua uhkia.

Moderaattori esittikin panelisteille kysymyksen, että reagoimmeko aina myöhässä muutoksiin? Forsbergin mukaan reaktiivisuus on osa ihmisluontoa, joten myöhässä oleminen on tavallaan luonnollista. Smith ja Huhtinen nostivat esiin myös toisen näkökul-

Tarvitaanko julkisen sektorin erilinen “think tank” kun viranhaltija ei ehdi ajattelemaan ja visioimaan? #tutu2015 #kokonaisturvallisuus - Viljami Hätönen Twitterissä

Miten Google-hakujen käyttö Irakissa olisi auttanut pakolaisvirran ennakoinnissa?

- Sami Kiiski viestiseinällä

man: maltti on valttia. Smithin mukaan Venäjän nopea toiminta Ukrainassa näyttää onnistuneelta ratkaisulta, mutta hänen oman näkemyksensä mukaan epävarmuustekijöitä on Venäjän suhteen olemassa. Pitkällä aikavälillä nopeus kääntyy usein toimijaa vastaan.

Huhtinen otti kantaa viranomaisten toimivaltuuksiin toteamalla, että usein viranomainen odottaa pitkään toimivaltuuksia ja saatuaan ne toimii hirveällä kiireellä. Kuitenkin tutkimuksen ja suunnittelun avulla olisi mahdollista löytää toimintakeinoja jo olemassa olevissa puitteissa.

Monien panelistien puheenvuoroissa nostettiin esille resilienssin käsite keinona vastata muuttuvaan toimintaympäristöön. Resilienssi tarkoittaa yksinkertaisimmillaan yksilön ja yhteisön toimintakyvyn ylläpitoa häiriö- ja poikkeustilanteissa. Limnell nosti esille arkisen esimerkin yksilön resilienssistä; pystyykö yksilö toimimaan esimerkiksi tilanteessa, missä maksukortit eivät toimi eikä käteistä rahaa ole mukana? Saarelaisen mielestä elämän jatkuminen kriisin jälkeen on tärkeä osa resilienssiä. Esimerkiksi Lontoon terrori-iskujen jälkeen ihmiset alkoivat nopeasti käyttää julkista liikennettä. Myös peruskoululle annettiin suuri merkitys resilienssin takaamiselle.

Keskustelu siirtyi meneillään olevan pakolaiskriisiin, jonka yhteydessä on herännyt kysymys siitä, miksi Suomessa ei osattu varautua näin massiiviseen liikkeeseen. Keskustelijat oli-

vat yhtä mieltä siitä, että tutkijoilla oli asiasta tietoa. Hanna Smith arvioi, että Suomessa on ajateltu, että tietyt ongelmat pysyvät jonkun tietyn rajan takana eivätkä heijastu tänne asti. Oman ajattelun rajallisuus kahlitsee monien ajatus-työtä.

Panelistit eivät kuitenkaan kokeneet, että ongelma olisi tutkijoiden ja päätöksentekijöiden kommunikaatiokyvyn puute. Tuomas Forsbergin mukaan Suomessa on pienet piirit joten vuorovaikutus on matalan kynnyksen takana. Forsbergin mukaan ongelmana tosin on se, että kriisin sattuessa kenelläkään ei ole aikaa kerätä tietoa ja tuottaa nopeasti ajankohtaista tietoa. Hän tosin penäsi myös tutkijoiden vastuuta tulla julkisuuteen jos asia osuu omaan tutkimusintressiin. Smith otti uudelleen esiin oman ajattelun rajallisuuden tuomat rasitteet. Hän kaipasi enemmän villien ajatusten heittäilyä pienessä piirissä oman ajattelun sparraamiseksi. Jos asioita pohtii vain omassa työhuoneessa, omia ajatuksiaan alkaa helposti pitää hulluina.

Kokonaisturvallisuus vastaa yhteiskunnan haasteisiin

Turvallisuuskomitean sihteeristön yleissihteeri Tatu Mikkola otti esityksensä aluksi kantaa aamupäivän paneelikeskusteluun, missä professori **Tuomas Forsberg** esitti kriittisen puheenvuoron turvallisuuspuheen lisääntymisestä ja asioiden turvallistamisesta. Myös Mikkola oli samaa mieltä, että asioita ei pidä turhaan turvallistaa, mutta on tärkeää varautua uhkiin, jotta yhteiskunta ei halvaannu poikkeustilanteessa.

Kokonaisturvallisuus pohjautuu Mikkolan mukaan Suomessa pitkään yhdessä tekemisen perinteeseen, jota on harjoiteltu sotien jälkeisestä jälleerakennuksen ajasta lähtien. Silloin puhuttiin kokonaisuunpuolustuksesta ja sen keskeisin elementti, yhteistyö, on edelleen voimissaan kokonaisturvallisuuden konseptissa. Lähtökohtana on turvallisuuden tuottaminen yhdessä viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja myös yksilöiden kesken.

Turvallisuuskomitea on kokoonpanoltaan poikkihallinnollinen. Edustettuina ovat kaikki ministeriöt, poliisi- ja pelastustoimi, Puolustus-

voimat, Rajavartiolaitos sekä Huoltovarmuuskeskus. Lisäksi asiantuntijajäsenistössä on edustaja muun muassa järjestökentältä.

Mikkolan mukaan Turvallisuuskomitealla on oma roolinsa yhteisen tilannekuvan luomisessa, sillä Turvallisuuskomitean yksi päätehtävistä on turvallisuusympäristön seuraaminen ja arviointi sekä hallinnonalojen kokonaisturvallisuuteen liittyvien toimien arviointi. Komitean ohella myös valmiuspäälliköiden ja valmiussihteerien toiminta ovat osa varautumista. Mikkolan mukaan Turvallisuuskomitean roolina on pitää poikkeusoloihin varautumista esillä nimenomaan normaalioloissa, jotta yhteiskunnan toimijat muistavat pitää valmiutta yllä poikkeusoloja silmällä pitäen.

Kriisijohtamisen malli on toimintatapa häiriö- ja poikkeustilanteissa. Yleensä tilanteessa vastuu on toimivaltaisella viranomaisella, mutta yhteistyöllä on oma tärkeä roolinsa. Mikkola muistutti, että esimerkiksi meneillään olevassa turvapaikanhakijatilanteessa

järjestöt ovat antaneet resursseja ja tukea toimivaltaisille viranomaisille.

Kuten Mikkola esityksensä alussa mainitsi, myös yksilöllä on oma roolinsa kokonaisturvallisuudessa. Niinpä yhteiskunnan muutos ja yksilöiden kokemus turvallisuudesta ja odotuksista viranomaisia kohtaan vaikuttavat varautumisen kehittämiseen. ”Tutkimuksen avulla saadan hyvin tietoa nimenomaan kansalaisten näkemyksistä”, Mikkola totesi.

Mikkolan mukaan hybridiuhkat ovat puhuttaneet myös Turvallisuuskomiteaa. Asia sinällään on vanha, sillä hybriditoiminta on kuulunut jo pitkään esimerkiksi venäläiseen ja kiinalaiseen sotataitoon. Krimin kohdalla kuitenkin nähtiin, että nykymuotoinen hybriditoiminta kohdistuu entistä enemmän yhteiskuntaan kokonaisuutena.

Lainsäädännön ja viranomaisten toimivaltuuksien selkeyttäminen on yksi keino vastata hybridiuhkiin, mutta Mikkolan mukaan koulutus ja resilienssin kasvattaminen ovat myös erittäin tärkeitä. Henkisen kriisinkestävyuden edistäminen ja ylläpitäminen ovat tärkeimpiä asioita hybridiuhkienkin torjumisessa. Kokonaisturvallisuuden konseptilla on tärkeä rooli hybridiuhkiin vastaamisessa, sillä toiminta on yhteistä ja koordinoitua eikä hallinnonaloittain siilomaisesti keskitettyä.

Toimijoiden yhteinen tilannekuva vaatii Mikkolan mukaan kehittämistä ja tutkimuksella on oma roolinsa siinä. Pitäisi olla olemassa järjestelmä,

jonka avulla erityisesti Suomeen heijastuvat signaalit voitaisiin havaita ja raportoida eteenpäin. Myös tutkimuksen oma tilannekuva on tärkeää, jotta tiedetään mitä tutkimusta yhteiskunnassa ollaan tekemässä, mitkä yhteiskunnan tutkimustarpeet ovat sekä miten tutkimusta hyödynnetään ja mitkä asiat ovat jääneet tutkimuskentän ulkopuolelle.

Turvallisuuskomitea asetti viime vuonna osana valtioneuvoston turvallisuustutkimuksen toimeenpano-ohjelmaa turvallisuustutkimuksen yhteistyöryhmän sovittamaan yhteen kokonaisturvallisuuden kehityksessä tehtävää turvallisuustutkimusta.

Sisäministeri Petteri Orpo

“Sisäministeriö on hybridiorganisaatio”

Sisäministeri Petteri Orpon esityksen aiheena olivat turvallisuuden tärkeimmät poliittiset kysymykset.

Hän aloitti pohtimalla poliittisten kysymysten olemusta ja niiden sisältöä. Hallitusohjelman linjaukset ohjaavat poliittisia kysymyksiä, mutta myös toimintaympäristö vaikuttaa kysymysten ohjautumiseen. Poliitiikka on vastuun ottamista yhteiskunnasta ja siitä mitä kansalaiset ajattelevat kuunnellessaan poliitikkoa. Orpon mukaan poliittisiin kysymyksiin tarvitaan poliittisia vastauksia, joiden on kuitenkin perustuttava tietoon. ”Tällä hallituskaudella keskeisimmät kysymykset ovat liittyvät sisäiseen turvallisuuteen, kansalliseen turvallisuuteen ja kokonaisturvallisuuteen.”

Etenkin sisäisen turvallisuuden ja siihen liittyvän tutkimuksen merkitys on korostunut, sillä sisäisen turvallisuuden toimintaympäristö muuttuu jatkuvasti ja nopeasti. ”Yhteiskunnan polarisoituminen ja eriarvoistumisen kasvu ovat suuri haaste”, Orpo totesi.

Myös sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden rajapinnan hämärtyminen asettaa omat haasteensa toiminnalle. Sisäministeriöllä on suuri vastuu kotimaan turvapaikanhakijatilanteen hallinnassa mutta ministeriö on mukana esimerkiksi siviilikriisinhallinnan tehtävissä ja Frontexin operaatioissa Euroopan unionin ulkorajalla.

Orpon mukaan muuttuva maailma aiheuttaa sen, että toimijat joutuvat jatkuvasti mukautumaan uusiin tilanteisiin. Sisäministeriö on hänen mukaansa ”hybridiorganisaatio”, joka pystyy vastaamaan muuttuviin tilanteisiin ja tekemään hyvää työtä niukoillakin resursseilla. Ennakointia ja varautumista on kuitenkin pystyttävä muuttamaan joustavammaksi.

Tutkimustiedolla on Orpon mukaan iso merkitys päätöksenteossa, mutta tiedon pitää olla ajankohtaista. Orpo haastaakin tutkijat ja poliitikot rakentamaan vuorovaikutusverkostoja tutkimuksen ja hallinnon välille. Tärkeää on, ettei tutkimuksen parasta ennen -päivämäärä iske ennen tiedon

hyödyntämistä. Orpo muistutti, että Suomessa tutkimukselle on tarjolla rahoitusta valtioneuvoston TEAS-toiminnan sekä Suomen Akatemian strategisen neuvoston puitteissa. Tärkeää olisi hyödyntää myös EU:n tutkimusrahoitusta.

Orpo otti esityksessään kantaa myös tiedustelulainsäädännön etene-miseen. Sisäministeriön osalta kyseessä on siviilitiedustelua koskeva lainsäädäntö, joka on yksi vastaus muuttuneeseen toimintaympäristöön. ”Vakoilu ja terrorismi liittyvät yhä enemmän verkkoon. Vastaavanlainen lainsäädäntö on käytössä muissa EU:n jäsenmaissa ja Pohjoismaissa Suomea lukuun ottamatta”, Orpo perusteli. Hänen mukaansa lakihanke tulee edellyttämään perustuslain muutosta, mutta hankkeeseen täytyy löytää oikea tasapaino, jotta yksilön suojaa ei loukata.

Kuten Orpo esityksessään totesi, turvapaikanhakijatilanne on vaikuttanut keskeisesti ministeriön toimintaan viime kuukausien aikana. Hänen mukaansa tilanne olisi ollut ehkä ennakoitavissa, mutta totuus kuitenkin on, että enemmistö heräsi vasta kesäkuussa siihen mitä oli tapahtumassa. Orpon mukaan on nähtävissä, että maahanmuutto Suomeen ja Eurooppaan ei palaudu enää ennalleen. Niinpä hän toivoi, että tutkimushankkeissa kiinnitettäisiin huomiota maahanmuuttoon, sen seurauksiin ja etenkin kotouttamiseen.

Hallituskauden alkuun kuuluva selontekotyöskentely työllistää myös



Sisäministeri Orpon mukaan tutkimus, kehitys ja innovointi korostuvat tulevaisuuden menestystekijöinä.

sisäministeriötä, sillä sen vastuulla on sisäisen turvallisuuden selonteko. Sen valmistuttua helmikuussa 2016 aloitetaan sisäisen turvallisuuden strategia-työ, jonka on määrä valmistua alkusyksyn aikana. Orpon mukaan selonteossa tarkastellaan lähitulevaisuuden keskeisiä haasteita sekä tarkastellaan kriittisesti toimintatapoja, palvelutasoa ja viranomaisten tehtäviä. ”On sanottava ääneen, että jos haluamme varautua uusiin uhkiin, emme pysty kaikkiin niihin tehtäviin, joita nyt teemme. Se tarkoittaa, että jostain on karsittava”, Orpo totesi.

Hänen mukaansa polarisaatiokehitys yhteiskunnassa jatkuu edelleen, joten tutkimus, kehitys ja innovaatio-toiminta korostuu menestystekijänä. ”Ilman yhteistyötä ja laajaa turvallisuusnäkemystä emme pysty vastaamaan muutoksiin.”

Puolustusministeri Jussi Niinistö

“Ikuista rauhaa ei tullutkaan”

Puolustusministeri Niinistö kertasi esityksensä aluksi globaalin turvallisuusympäristön muutokset.

Ukrainassa tilanne on edelleen epävakaa. Syyrian sisällissota jatkuu ja ISIS jatkaa toimintaansa. Uusi elementti Syyriassa on Yhdysvaltojen ja Venäjän osallistuminen konfliktiin erilaisilla tavoitteilla. Myös Suomen välitön turvallisuusympäristö on muuttunut Naton ja Venäjän lisättyä harjoitustoimintaansa Itämerellä. Niinistön mukaan Krim osoitti, että turvallisuusympäristö saattaa muuttua todella nopeasti, mutta hallitusohjelmassa siihen on pyritty vastaamaan. ”Olemme sitoutuneet vastustamaan puolustuskykyämme ja kansainvälistä puolustuspolitiikkaamme”, Niinistö totesi.

Kylmän sodan loppuminen ei johtanutkaan ikuiseen rauhaan. Niinistön mukaan geopolitiikalla ja Hans Morgenthauin klassisella realismilla on edelleen paikkansa, eikä sotilaallisen voimankäytön mahdollisuus ole kadonnut mihinkään. Sodankäynnin keinot

monipuolistuvat ja vaikutus kohdistuu yhä enemmän koko yhteiskunnan rakenteisiin. Niinistön mukaan liikekannallepanon jälkeen Suomen puolustuskyky on niin vahva, että siitä on hankalaa tulla läpi. ”Nopeus on kuitenkin järjestelmämme Akilleen kantapää ja sitä on kehitettävä, jotta voimme vastata uhkiin.” Nopeuden ja valmiuden kehitykseen liittyy olennaisesti kyky tehdä oikea-aikaisia päätöksiä. Niinistön mukaan se edellyttää tiedustelutiedon saamista, sillä tilannekuvan on oltava ajantasaista.

Niinistön mukaan Euroopassa on meneillään trendi, missä toimijoiden huomio kiinnittyy yhä enemmän oman alueen turvaamiseen. Naton päähuomio on palannut kriisinhallinnasta jäsenmaiden puolustamiseen ja samanlainen liike on meneillään myös Ruotsissa. Suomessa puolustusvoimien toiminnan taso on palautumassa ja tällä hallituskaudella on käynnistetty isot projektit merivoimien ja ilmavoimien vanhenevien suorituskykyjen korvaamiseksi. Niinistö muistutti, että aiem-

min Suomen puolustuksen vanhentuneiksi väitetyt kivijalat kuten yleinen asevelvollisuus ovat kovassa huudossa lähialueilla.

Suomen lähialueilla Baltian merkitys on kasvanut, sillä Itämeren hallinta on alueen toimijoille tärkeää. Myös arktisen alueen merkitys kasvaa etenkin Venäjällä, mistä on osoituksena Venäjän panostaminen Kuolan niemimaalle ja arktisten joukkojen kehittämiseen. Niinistö kuitenkin painotti, että Venäjältä ei kohdistu Suomeen suoraa sotilaallista uhkaa.

Niinistö totesi esityksensä lopuksi, että strategiset yllätykset ovat aina mahdollisia. Geopolitiikan ja lähialueiden merkitys on kasvamassa ja uudet elementit kuten informaatio- ja kybersodankäynti sekä erikoisjoukkojen käyttö ovat olennainen osa tulevia kriisejä.

Esityksen jälkeen puheenjohtaja Harri Martikainen esitti Niinistölle vielä kysymyksen siitä, olisiko Venäjän toimiin tai pakolaiskriisiin voitu varautua tai tehdä jotain toisin. Niinistö myönsi, että hallitusneuvottelujen aikana ei kenenkään ollut käsitystä pakolaisvirran kasvamisesta. Hänen mukaansa jälkikäteen kaikki näyttää varsin loogiselta, mutta ennustaminen on todella vaikeaa ja tästä täytyy ottaa opiksi. Hallitusohjelma osoittaa, että Venäjästä on pyritty ottamaan opiksi.



Puolustusministeri Niinistön mukaan Euroopassa kiinnitetään huomiota yhä enemmän oman alueen turvaamiseen.

Ohjelmajohtaja Mika Aaltola, professori Pekka Appelqvist, poliisitarkastaja Ari Evwaraye erikoissuunnittelija Venla Salmi, kenraalimajuri Ilkka Laitinen

Paneelikeskustelu Uusista uhkista mahdollisuuksiin

Iltapäivän paneelikeskustelussa yritettiin kääntää ajatukset uhkista mahdollisuuksiin.

Mika Aaltola puhui alustuksessaan globaaleista verkostoista ja virroista. Ne linkittyvät Aaltolan mukaan Suomen pitkäaikaiseen perusstrategiaan eli maailmaan linkittymiseen. Valitettavasti vanhat käsitteet kuten geopolitiikka ja Hans Morgenthaun opit ovat tehneet paluun käsitekartalle. Aaltolan mukaan uusien metaforien synnyttäminen olisi kuitenkin tärkeää, ja siihen pystytään tutkimuksen ja tutkimustulosten onnistuneen välittämisen kautta. Globaali maailma muodostuu yhä enemmän erilaisista virroista ja niihin virtoihin on Suomenkin hypättävä mukaan.

Pekka Appelqvist puhui tulevaisuudesta koneautonomian näkökulmasta. Teknologian kehittyminen on mullistanut yhteiskuntaa paljon, sillä asiat, jotka ovat aiemmin vaatineet valtiotason resursseja, ovat tulleet mahdollisiksi ns. autotallitoimijoille. Asiaa ei kuitenkaan pidä ajatella vain tekniik-

kalähtöisesti vaan hyväksyä ajatus, että tulevaisuudessa emme niinkään ole enää koneiden käyttäjiä vaan teemme töitä yhdessä koneiden kanssa.

Venla Salmen mukaan myös rikollisuus on muuttunut ja kehittyneet digitalisaation myötä, sillä etenkin omaisuusrikollisuus seuraa aikaa kuten muutkin yhteiskunnalliset ilmiöt. Rikollisuuteen liittyy myös aina vanhoja peruselementtejä, sillä juurisyyt kuten syrjäytyminen ja päihdeongelmat ajavat edelleen rikolliselle polulle. Salmen mukaan Suomessa tehdään paljon työtä rikollisuuden ehkäisyssä, mutta vaikutusarviointi puuttuu lähes kokonaan. Salmi toivoisikin enemmän toimenpiteiden tieteellistä arviointia.

Ari Evwaraye nosti esiin rikollisuuden polarisoitumisen. Kuten Salmi jo kertoi, rikollisuuden perussyyt ovat hyvin tiedossa, mutta samalla on ilmestynyt myös erilaisia kehityskaaria. Esimerkiksi joukko- tai perhesurmissa syntydynamiikka on erilainen, joten myös vaikutuskeinot ja mahdollisuudet ovat erilaisia. Evwarayen mukaan suo-

malainen yhteiskunta on pitkään ollut hyvin homogeeninen mutta sen monimuotoistuminen aiheuttaa muutoksia, sillä emme voi enää pohjata kaikkea oman todellisuutemme kokemuksiin.

Ilkka Laitinen otti alustuksessaan esiin rajaturvallisuusnäkökulman sekä pakolaiskriisin. Laitisen mukaan pakolaiskriisissä on liian helposti alettu yleistämään ongelmaa. Tämänhetkinen väestöliike ei ole mitenkään yleistettävissä, vaan ihmisillä on paljon erilaisia syitä lähteä. Laitisen mukaan liikkeen hallinnassa ainoa ratkaisu tuntuu olevan rajavalvonnan lisääminen, mutta sillä ei väestöliikettä voida hallita. Sen sijaan olisi kiinnitettävä huomio lähtömaihin etenkin viestinnän keinoin.

Panelisteille esitettiin sama kysymys kuin edellisen paneelin osanottajillekin, eli mistä ammennetaan uudet metaforat uusien uhkien käsittelemiseksi. Evwarayen mukaan on tärkeää olla läsnä siellä missä tapahtuu. Hybri-

divaikkamisessa erilaisten taskujen luominen yhteiskuntaan on jopa tarkoituksenmukaista. Silloin korostuu tilanteeseen sopiva toiminta ja oikeanlainen viestintä. Jos jollain alueella havaitaan levottomuutta, ei ehkä olekaan järkevää lähettää partioautoja tarkkailemaan vaan mennä itse keskustelemaan alueen ihmisten kanssa.

Mika Aaltola puolestaan esitti virtaturvallisuutta uudeksi turvallisuuden metaforaksi. Yksilö on arkielämässään mukana erilaisissa virroissa ja niiden turvaaminen on parasta arkiturvallisuutta. Suomalaiset pääsevät globaaleihin virtoihin esimerkiksi turismin kautta ja legitiimien virtojen kehittäminen esimerkiksi Syyriasta voisi olla yksi keino estää pakolaisuuteen liittyvää rikollisuutta.

Myös Salmi tunnisti legitiimien virtojen tarpeellisuuden, sillä ihmisalukuljettajat tekevät työtään ansaitseen rahaa ja legitiimit keinot päästä



Mika Aaltola, Pekka Appelqvist, Venla Salmi, Ari Evwaraye sekä Ilkka Laitinen pohtivat, voiko uhka muuttua mahdollisuudeksi.

pois esimerkiksi Syyriasta katkaisisivat rikollisten elinkeinon. Appelqvistin heitti tutkimushaasteen tutkijoille siitä, että virtojen tutkiminen olisi mielenkiintoinen mahdollisuus big data -tutkimukselle, sillä tietoa globaaleista virroista on helposti saatavilla.

Keskustelu pyöri paljon pakolaistilanteen ympärillä. Venla Salmi huomautti, että virtojen kautta on myös mahdollista päästä yhteisöihin sisään ja vaikuttaa sitä kautta. Esimerkiksi internetin kautta turhautuneen ihmisen on helppo löytää vertaisryhmiä jotka ruokkivat negatiivisuutta. Salmi pohti, olisiko viranomaisien mahdollista luoda positiivisia vertaisryhmiä, jossa tarjottaisiin apua ja vaihtoehtoja radikaalisoitumisen estämiseksi. Hän kannusti viranomaisia ja virkamiehiä menemään virtaan mukaan.

Ilkka Laitinen asetti virrat jonkinlaiseen mittakaavaan. Hän muistutti, että EU:n ulkorajat ylittää vuosittain noin 700 miljoonaa ihmistä. Nyt meillä on olevassa tilanteessa puhutaan laittomista rajanylityksistä, joita on kertynyt noin 700 tuhatta. Laitinen totesi, että ”väestöliike on tällä hetkellä pitkälti logistinen haaste.”

Paneelin lopuksi puheenjohtaja esitti panelisteille saman kysymyksen, johon myös yleisö oli päässyt vastaamaan viestiseinän kautta. Kysymys ”Mikä turvallisuuden osatekijä on menettänyt tai tulee menettämään merki-

tystään” poiki samankaltaisia vastauksia lähes kaikilta panelisteilta. Vaihtoehto B, ”turvallisuusviranomaisien palvelut ja palvelutaso” oli suurimman osan valinta. Toiminnan vaatimustason nousu ja haasteiden lisääntyminen ei korreloi resurssien vähenemisen kanssa, joten toiminnan priorisointi on näkyvässä oleva vaihtoehto. Näkemys oli samantyylinen kuin sisäministeri Orpon omassa puheenvuorossaan esittämä.

Aaltola ja Salmi nostivat esille kehityssuunnan, missä yksityiset toimijat ovat ottamassa yhä enemmän vastuulleen turvallisuusviranomaisien tehtäviä. Aaltolan mukaan tämä lisää entisestään kokonaisuuden hallinnan ongelmia. Pekka Appelqvist valitsi kysymykseen vaihtoehdon ”joku muu” ja täsmänsi rahoituksen menettävän merkitystään tulevaisuudessa. Hän viittasi aiempaan kommenttiinsa siitä, että teknologian halventuessa ja saatavuuden lisääntyessä yhä pienemmällä toimijoilla on mahdollisuus nostaa profiliaan. Kyse on ennemmin uusista ratkaisuista ja toimintatavoista.

Paneelin tarkoitus oli pohtia näkökulmia tulevaisuuteen, mutta kuten paneelin puheenjohtajakin totesi, se osoittautui yllättävän hankalaksi.

professori, tutkimusjohtaja Per Mickwitz

Mitä strateginen tutkimus on?

Per Mickwitz puhui esityksessään tiedon ja päätöksenteon suhteesta. Hänen mukaansa tiedon hyödyntämisessä on ongelmia niin poliitikkojen kuin virkamiestenkin keskuudessa.

Poliitikot kokevat, että tieto on usein liian yksipuolista ja kapea-alaista. Virkamiesvalmistelussa puolestaan ongelmana on, että etenkin relevanttia tietoa ei ole helposti löydettävissä. ”Tiedon tuotanto ei aina kytkeydy ilmiöihin joista tietoa tarvitaan”, Mickwitz totesi. Se on ongelma päätöksentekotilanteissa, sillä päätöksenteossa ongelmat ovat varsin kompleksisia. Monitieteisyys on keino kohdata tällaisia haasteita ja strategisen tutkimuksen neuvosto pyrki juuri siihen.

Mickwitzin mukaan strategisen tutkimuksen osalta on jo tunnistettu tarve parempaan tietopohjaan yhteiskuntapolitiikan valmistelussa, sillä yhteiskunnan ongelmat eivät ole ratkaistavissa yhden sektorin puitteissa. Strateginen tutkimus pyrkii vastaamaan tähän olemalla pitkäjänteistä, ongelmakeskeistä sekä korkeatasoista.

keskeistä sekä korkeatasoista.

Strategisen tutkimuksen neuvosto määrittää tutkimukselle raamit, joiden perusteella apurahoja myönnetään. Vuodelle 2016 neuvosto määrittä seuraavat teemat: osaaminen ja muuttuva työelämä, terveys ja elämäntapojen muuttaminen, kokonaisturvallisuus globaalissa ympäristössä ja kaupungistumisen dynamiikka. Lisäksi yhteisenä painopisteenä tulee ottaa huomioon muuttoliikkeen vaikutukset suomalaisessa yhteiskunnassa.

Lokakuun alussa strategisen tutkimuksen neuvosto myönsi rahoitus-



ta vuoden 2015 hakuun osallistuneille hakijoille. Hakemuksia jätettiin 130 ja lopulta 62 konsortiota sai rahoitusta yhteensä 52,5 miljoonaa euroa. Haussa oli Mickwitzin mukaan poikkeuksellista se, että osana tutkimussuunnitelmaa piti toimittaa myös vuorovaikutussuunnitelma tiedon hyödyntämisestä.

Vinkkinä vuoden 2016 hakuun mahdollisesti osallistuville Mickwitz totesi, että tutkimussuunnitelmassa pitää miettiä tarkkaan tiedon hyödyntämisen potentiaali. Lisäksi tutkimuksessa pitää olla aitoa yhteistyötä tutkimuslaitosten ja yliopistojen välillä. Yhden toimijan puitteissa tehtävä tutkimus ei rahoitusta saa.

valtiosihteeri Olli-Pekka Heinonen

Hierarkkisesta verkottuneeseen päätöksentekoon

Valtiosihteeri Heinonen totesi esityksensä aluksi, että vuosien varrella valtion päätöksenteossa on tapahtunut paljon muutoksia. Heinosen valtioneuvostouran alkupuolella tietoa käytettiin samalla tavalla kuin humalainen käyttää katulamppua: ei valaistumiseen vaan tuen ottamiseen. Faktojen liian tarkka tarkistaminen saattaa pilata ”hyvät” päätökset. Heinonen kuitenkin totesi, että tällä hetkellä poliitikoilla on aito halu saada tietoa pöydällä olevista ongelmista.

Heinosen mukaan suurin muutos päätöksenteossa on päätöksentekoprosessin asteittainen muuttuminen hierarkkisesta verkostomaiseen. Erot päätöksenteossa noiden kahden prosessin välillä ovat Heinosen mielestä erittäin selvät. Hierarkkisessa päätöksenteossa itse hierarkia luo usein ratkaisun, sillä hierarkian eri osat tapaavat ajatella johdon suuntaisesti. Verkostomaisessa päätöksenteossa valta puolestaan on ihmisten ja organisaatioiden välissä. Verkosto ei niin helposti edes pyri yh-

teisymmärrykseen, sillä verkoston osat yrittävät pitää kiinni omasta näkemyksestään. ”Se luo isoja haasteita päätöksenteolle, sillä prosessilla ei ole selkää alkua eikä loppua. Asioita ei ratkaista lopullisesti missään vaiheessa ja uusia päätöksentekijöitä saattaa tulla jatkuvasti mukaan”, Heinonen selitti.

Verkostomaisessa päätöksenteossa ongelmista tulee Heinosen mukaan helposti pirullisia. Niihin sisältyy yleensä jännitteitä joita ei pystytä pysyvästi ratkaisemaan. ”Sote on hyvä esimerkki pirullisesta ongelmasta. Kerrokaa minulle se päivä jolloin sote-ongelma syntyi. Tai koska se ratkeaa?”, Heinonen tiedusteli yleisöltä. Viime hallituskaudella sote:ssa ratkottiin Heinosen mukaan kolmea eri ongelmaa: kestävyysvajetta, itsehallintoa sekä sosiaali- ja terveystalouden integraatioita. Jos jo itse ongelmasta vallitsee noin suuri erimielisyys, yhteistä ratkaisua on mahdotonta tehdä.

Heinonen muistutti, että viime hallituskaudella onnistui vain kaksi isoa uudistusta - poliisi ja puolustusvoimat

-, mitkä kummatkin tehtiin hyvin hierarkkisesti.

Pirullisiin ongelmiin ei voi Heinosen mukaan hakea ratkaisua edes Ruotsista, mutta edellytyksiä ratkaisulle on olemassa. Se tarkoittaa suomalaisille tyypillisen sankarillisen johtamisen hylkäämistä. Sankarillinen johtaja tulee paikalle, katsoo tilanteen, tekee analyysin ja kertoo ratkaisun, mutta pirullisessa ongelmassa johtajan pitäisi olla ennen kaikkea nöyrä ja hyväksyttävä ettei tiedä ratkaisua. Tieto liittyy pirullisen ongelman ratkaisuun olennaisesti, sillä tiedon tuottaminen on vuorovaiikutuksellista ja samalla osa oppimisen prosessia.

Päätöksenteossa tiedon tuotannon moodin pitäisi olla monitieteinen sekä ongelmalähtöinen ja tutkijoiden ja tiedon käyttäjien pitäisi toimia tiiviisti yhdessä. Ajatuksena on synnyttää oppiva kehä päätöksentekoon, ja tämän

mallin mukaan myös valtioneuvosto on pyrkinyt kehittämään päätöksentekoaan. On myös tärkeää ymmärtää, että tieto ei aina tarkoita tutkittua tietoa, vaan se voi olla myös hiljaista tietoa, ennakkotietoa, big dataa tai jotain muuta.

Heinosen mukaan pirullisen ongelmien ratkaisu on parhaimmillaan eri toimijat yhteen tuova, oppimis- ja vuorovaikutusprosessi, missä kenelläkään ei ole valmiita ratkaisuja ja kaikki ovat valmiita oppimaan uutta. On otettava huomioon myös se seikka, että viranomainen ei ehdi aina ratkaisemaan kaikkia ongelmia. Yksilöiden kyky osallistua ja ratkaista ongelmia, ns. citizen engagement on tulevaisuudessa entistä tärkeämpää. Ongelmanratkaisu pitää ajatella laajempina ilmiönä.



Runsaslukuinen seminaariyleisö kuunteli tarkasti valtiosihteerin Heinosen esitystä.

Petteri Orpo on sisäministeri ja kokoomuksen kolmannen kauden kansanedustaja. Edellisellä hallituskaudella hän toimi maa- ja metsätalousministerinä. Koulutukseltaan Orpo on valtiotieteiden maisteri.

Jussi Niinistö on puolustusministeri ja perussuomalaisen varapuheenjohtaja ja toisen kauden kansanedustaja. Koulutukseltaan Niinistö on filosofian tohtori ja lisäksi hän on Suomen historian dosentti Helsingin yliopistossa sekä sotahistorian dosentti Maanpuolustuskorkeakoulussa.

Päivi Nerg on toiminut sisäministeriön kansliapäällikkönä vuodesta 2012 alkaen. Ennen siirtymistään sisäministeriöön hän työskenteli valtiovarainministeriön hallinto- ja kehitysjohdajana 2009–2012. Koulutukseltaan Nerg on maatalous- ja metsätieteiden maisteri ja agronomi.

Hiski Haukkala, FT, työskentelee erikoistutkijana ulkoministeriön suunnittelu- ja tutkimusyksikössä. Haukkala on lisäksi Tampereen yliopiston kansainvälisen politiikan dosentti sekä College of European Varsovan kampuksen vieraileva professori.

Olli-Pekka Heinonen, OK, toimii valtiosihteerinä valtiovarain-, opetus- ja kulttuuri-, sisä- ja ulkoasiainministeriössä. Ennen nykyistä tehtäväänsä hän toimi valtiosihteerinä valtioneuvoston kansliassa.

Per Mickwitz on professori, Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) tutki-

musjohtaja sekä strategisen neuvoston puheenjohtaja. Mickwitz on koulutukseltaan hallintotieteiden tohtori, lisäksi hän on ympäristöpolitiikan dosentti Tampereen yliopistossa.

Tatu Mikkola on yleissihteeri Turvallisuukskomitean sihteeristössä.

Tuomas Forsberg, FT, on kansainvälisen politiikan professori Tampereen yliopistossa.

Hanna Smith, VTT, on tutkijatohtori Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituutissa.

Aki-Mauri Huhtinen, FT, on sotilasjohtamisen professori Maanpuolustuskorkeakoulussa.

Jarno Limnell, ST, VTM, on kyber turvallisuuden professori Aalto yliopistossa sekä Insta DefSec:n kyberliiketoiminnan johtaja.

Matti Saarelainen, VTT, on osastopäällikkö Suojelupoliisissa.

Venla Salmi, KT, on erikoissuunnittelija oikeusministeriössä.

Mika Aaltola, YTT, on Ulkopoliittisen instituutin globaali turvallisuus -tutkimusohjelman tutkimusjohtaja.

Pekka Appelqvist, TT, professori, on Maanpuolustuksen tieteellisen neuvotelukunnan (MATINE) pääsihteeri.

Ari Evwaraye on poliisitarkastaja sisäministeriössä.

Ilkka Laitinen, kenraalimajuri, on Rajavartiolaitoksen apulaispäällikkö. Aiemmin hän toimi Euroopan unionin rajaturvallisuusvirasto Frontexin pääjohtajana 2005–2015.



SISÄMINISTERIÖ
INRIKESMINISTERIET



Turvallisuuskomitea
Säkerhetskommittén
The Security Committee



ULKOASIAINMINISTERIÖ
UTRIKESMINISTERIET



OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET



Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence